Vol 6Issue 4 May 2016

ISSN No : 2230-7850

International Multidisciplinary Research Journal

Indian Streams Research Journal

Executive Editor
Ashok Yakkaldevi

Editor-in-Chief
H.N.Jagtap

Welcome to ISRJ

RNI MAHMUL/2011/38595 **ISSN No.2230-7850**

Indian Streams Research Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board.Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Manichander Thammishetty
Ph.d Research Scholar, Faculty of Education IASE, Osmania University, Hyderabad.

Mr. Dikonda Govardhan Krushanahari
Professor and Researcher ,
Rayat shikshan sanstha's, Rajarshi Chhatrapati Shahu College, Kolhapur.

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Titus PopPhD, Partium Christian University, Oradea,Romania

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences, University of South Carolina Aiken

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

Hasan Baktir
English Language and Literature Department, Kayseri

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of Management Sciences[PK]

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Ilie Pintea,
Spiru Haret University, Romania

Xiaohua Yang
PhD, USA

......More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh,Ratnagiri,MS India

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur University,Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education, Panvel

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji University,Kolhapur

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance Education Center, Navi Mumbai

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College, Indapur, Pune

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary,Play India Play,Meerut(U.P.)

Iresh Swami
Ex - VC. Solapur University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

Sonal Singh
Vikram University, Ujjain

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director,Hyderabad AP India.

S.Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University, Solapur

R. R. Yalikar
Director Managment Institute, Solapur

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science YCMOU,Nashik

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University, Mumbai

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

S.KANNAN
Annamalai University,TN

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

Address:-Ashok Yakkaldevi 258/34, Raviwar Peth, Solapur - 413 005 Maharashtra, India
Cell : 9595 359 435, Ph No: 02172372010 Email: ayisrj@yahoo.in Website: www.isrj.org

ISSN: 2230-7850 Impact Factor : 4.1625(UIF) Volume - 6 | Issue - 4 | May - 2016

Indian Streams Research Journal

एथ्नोम्युझिकोलॉजीस्ट एलन लोमॅक्स यांच्या लोकसंगीत कार्याचे अध्ययन

सुनिल बाबुलालजी पटके[1] , शिरिश व्ही कडु[2]
[1]संगीत विभाग , कला महाविद्यालय अकोला , मलकापुर ता. जि. अकोला.
[2]संगीत विभाग , श्री. शिवाजी कला, वाणिज्य व , विज्ञान महाविद्यालय अकोला.

प्रस्तावना :

लोकसंगीत जगतामध्ये एलम लोमॅक्स यांचे नाव जगविरव्यात होते, एलन लोमॅक्स हे अमेरिकेसह सपूर्ण जगामध्ये Collector of Folk Music म्हणुन लोकसंगीत क्षेत्रात ख्याती प्राप्त व्यक्तिमत्व होते. एलन लोमॅक्स यांनी दोनशे तेहतीस संस्कृती तपासल्या संशोधनाअंती त्यामध्ये त्यांना छप्पन्न सांस्कृतिक प्रदेश आढळले. एलन लोमॅक्स यांनी लोकसंगीत साहित्य संकलनाकरिता अमेरिका, ग्रेट, ब्रिटश, आर्यलॅन्ड, कॅारिबीक, इटली, स्पेन इत्यादी देशाचा दौरा करून हजारो लोकगीताचे संकलन करून तो संग्रह The Library of Congress Washington D.C. United States येथे संकलीत केला होता. एलन लोमॅक्स हे अमेरिकेतील विसाव्या शतकाचे Field Collector of Folk Music ते प्रत्यक्ष लोकसंगीत असलेल्या क्षेत्राला भेट देऊन तेथे राहून लोकसंगीताचे संग्रह करणारे संग्राहक होते. तसेच ते “Ethnomusicologist” म्हणजे मानववंश संगीतशास्त्रज्ञ म्हणुन प्रसिध्द होते. प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये एलन लोमॅक्स यांनी लोकसंगीत क्षेत्रात केलेले जागतीक पातळीवरचे कार्य आणि त्यांचा अल्प परिचय यावर आधारित आहे.

संशोधनाची आवश्यकता :

लोकसंगीत हे संपूर्ण जगामधील वेगवेगळ्या प्रदेशात आप आपल्या संस्कृतीनुसार समृध्द होत असते. लोकसंगीत हे लोकजीवनातील महत्वाचा धागा आहे. प्रत्येक देशाची किंवा प्रदेशाची संस्कृती हि स्वतःच समृध्द होत असते, जर या संस्कृतीचे गहन अध्ययन केल्यास त्यामध्ये शेकडो दुर्लभ सांस्कृतिक आणि समाज उपयोगी तथ्य मिळतात. स्वच्छंद वातावरणात वाढणाऱ्या लोकसंस्कृती मध्ये सुक्ष्मतेन पाहिल्यास त्यामध्ये दडलेली शक्ती हि आधुनिक तंत्रज्ञान, कंम्पुटर, मोबाईलच्या वातावरणातील भरकट चाललेल्या प्रोढ व युवावर्गाकरिता लोकसंगीत व लोकसंस्कृतीचा मार्ग पथप्रदर्शक सिध्द होईल यात शंका नाही, कारणकी लोकसंगीत हे एकात्मता, एकाग्रता, परस्परामध्ये सलोख्याची व सामंजश्याची भावना वृधींगत करण्यास प्रोत्साहित करते या प्रोत्याहनाची आज अत्यंत आवश्यकता आहे, म्हणूनच लोकसंगीत, लोकसंस्कृती यावर नव्याने प्रकाश टाकण्याची आवश्यकता आहे आणि लोकसंगीताकरिता ज्या–ज्या व्यक्तींनी कार्य कले आहे त्यांच्या कार्यची माहिती करुन देण्याची सुध्दा आवश्यकता आहे, ज्यामुळे लोकसंगीता कळे संशोधन कार्य क्षेत्र म्हणुन पाहील्या जाईल व नव–नवीन संशोधक तयार होतील व आपल्या लोकसंस्कृतीचे, लोकसंगीताचे जतन होईल. म्हणुन या विषयावर अधिक संशोधनाची आवश्यकता आहे असा संशोधकाचा दृष्टीकोन आहे. एलन लोमॅक्स या लोकसंगीतातील महान व्यक्तीचे व्यक्तिमत्व आणि त्यांनी लोकसंगीतवर केलेले महान कार्य हे भावी पिढी च्या मनात लोकसंगीताचे व लोक संस्कृतीचे स्थान कायम ठसविल आणि या क्षेत्रा मध्ये कार्य करण्याकरिता संशोधकांना, विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहित करेल यात शंका नाही. म्हणून या विषयावर नव्याने संशोधन करण्याची आवश्यकता आहे.

संशोधन पध्दती :

भुतकाळातील घटनावर नव्याने प्रकाश टाकण्याचे कार्य ऐतिहासिक संशोधन पध्दती मध्ये केल्या जाते. प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये

ऐतिहासिक संशोधन पध्दतीचा आवश्यकते प्रमाणे प्रयोग करण्यात आलेला आहे. प्रस्तुत शोध निबंधाविषयीचे संशोधन साहित्य हे विषयासंबधीत पुस्तके आणि विकिपिडीया या व्दारे एकत्रित करण्यात आले असुन प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये त्यांचा यथोचित उपयोग करण्यात आलेला आहे.

एलन लोमॅक्स यांचा परिचय व लोकसंगीत क्षेत्रातील कार्य :

एलन लोमॅक्स हे अमेरिकेतील विसाव्या शतकातील Field Collector of Folk Music म्हणजे लोकसंगीत प्रचारात असलेल्या भागात प्रत्यक्ष भेट देऊन तेथे राहुन लोकसंगीताचा संग्रह करणारे संग्राहक म्हणुन प्रसिध्द होते. त्यांचा जन्म 31 जानेवारी 1915 मध्ये ऑस्टीन टेक्सास अमेरिका येथे झाला. एलन लोमॅक्स हे जॉन एव्हरी याची तीसरे अपत्य होते. त्यांना बालपणापासुनच दमा (Asthma) या आजाराने ग्रासलेले होते म्हणुन त्याचे प्राथमिक शिक्षण हे जास्तीत जास्त घरीच म्हणजे वडील जॉन सोबत झाले. त्यांचे वडील जॉन एव्हरी लोमॅक्स हे सुध्दा लोकसंगीत साहित्यीक म्हणून प्रसिध्द होते. एलन यांनी वयाच्या पंधराव्या वर्षी आठव्या वर्गाची परिक्षा पास केली ते वर्ष म्हणजे इ.स. 1930 होय त्यांच्या प्रकृती अस्वास्थामुळे त्यांच्या आईने त्यांना पुढील शिक्षण घेण्यास नकार दिला परंतु त्यांनी हार न मानता वडीलाच्या मदतीने Harvard University मध्ये जाऊन शिक्षण घेतले व नंतर University of Texas at Aastin येथुन दहावीची परिक्षा उत्तीर्ण केली होती. अशा प्रतिकुल परिस्थितीत एलन लोमॅक्स यांनी जिद्दीने परिस्थितीवर मात करत अनेक विक्रम प्रस्थापित केलेत जसे. लोकसाहित्याचे अभ्यासक (Folklorist), मानववंश संगीतशास्त्रज्ञ (Ethnomusicologist), अभिलेखागार (Archivist), लेखक (Writer), विध्दान (Scholar), राजकिय क्षेत्र संक्रियभागीदारी करणारे (Political Activist), मौखिक इतिहासकार (Oral Historian) आणि चित्रपट निर्माते म्हणुन सुप्रसिध्द झाले होते. The Library of Congress Washington D.C. United States मध्ये एलन लोमॅक्स संचालक असतांना त्यांनी सर्व आर्थिक खर्च स्वतः सहन करुन लोकसंगीता वरील सर्व ध्वनिमुद्रन व मुलाखती घेतल्या होत्या.

एलन लोमॅक्स यांना लोकसंगीत साहित्य संकलन करण्याचा छंद त्यांच्या वडिला मुळेच जडला, कारण जॉन एव्हरी लोमॅक्स हे स्वतः लोकसाहित्यीक (Folklorist) व लोकसंगीताचे संग्राहक होते, एलन लोमॅक्स यांना त्यांच्या वडीला कळुन मार्गदर्शन मिळाले, उत्तरोत्तर ते चांगल्या पध्दतीने संकलन व लोकसाहित्य संकलित करु लागले होते. काही कालावधी नंतर एलन लोमॅक्स यांनी वैयक्तीक आणि वडीला व्यतीरिक्त इतर लोकसंहित्यींका सोबत लोकसंगीताचे संकलन करुन त्यावर अभ्यास केला होता. त्यांनी अमेरिकन लोकसंगीताचे हजारो ध्वनिमुद्रन तयार केले, तसेच लोक संगीतावर अनेक लोकसंगीत कलाकाराच्या विद्वावानांच्या मुलाखती घेतल्या होत्या. एलन लोमॅक्स यांनी Contometrices Research च्या माध्यामातुन भरीव सैध्दातिक पाया मांडला, ज्या मध्ये अभ्यासमुलक Contometrics पाया असलेल्या (जागतिक ग्रामोफोनच्या तबकड्या लावणारे स्वयंचलित यंत्र ज्यामध्ये पैसे टाकावे लागायचे) याचा वापर केला जात होता. इ.स.1970 आणि 1980 मध्ये एलन लोमॅक्स यांनी Smithsonian Institation's Folklife Festival मध्ये सुध्दा सल्लागाराची भुमीका पार पाडली होती. त्यांनी लोकसंगीत कार्यावरिल चित्रपट मालिकांची सुध्दा निर्मिती केली होती. त्यांचा American Patchwork (अमेरिकेतील गोंधडी) हा चित्रपट च्वै वर 1991 मध्ये प्रदर्शित करण्यात आला होता.

एलन लोमॅक्स यांचे ब्नसजनतमक म्नपजल बाबतचे मत :

"The dimension of cultural equity needs to be added to the humane continuum of liberty, freedom of speech and religion and social justice". – Alan Lomax in 1972 हे मत एलन लोमॅक्स यांनी सांस्कृतिक निःपक्षपात याबात मांडले आहे. एलन लोमॅक्स यांचे आणखी एक मत प्रकट केले आहे ते म्हणजे "One World" एक जग या मताला वाढवायचे काम केले परंतु आज ते बहुसंस्कृतिक (Multiculturalism) म्हणुन प्रसारित होत आहे. लोमॅक्स आपल्या विचारात लोकसंगीताच्या काही स्वरुप विशेषांचा व एकंदर जीवसरणीतीत काही अंगाचा निश्चित संबंध असल्याचे प्रतिपादन केले आहे, इकडे लक्ष वधले पाहिजे. औपपत्तिकदृष्ट्या लोकसंगीत हे लोकांच्या एकंदर जीवणाचे एक अंग असते हे मत अनेकानी मांडले आहे. पण लोकसंगीताच्या प्रत्यक्ष प्रयोगातील काही बाबीच्या एकंदर जीवनसरणीशी प्रत्यक्ष संबंध असल्याचे मत लोमॅक्स यांनी सहआधार मांडले व त्याला आजपर्यतच्या अभ्यासात जोड नाही. जगातिल अनेक लोकसंगीची तूलना करताना लोमॅक्स यांच्या असे लक्षात आले की लय आणि चाल ही गीताची अंगे वगळुनही जरी गीताच्या प्रत्यक्ष प्रयोगात उपयोगात आणलेली आवाज–उत्पादनाची जात व गायन सादर करण्याची पध्दती यांची तपासणी केली तरी सांगीतिक विभाग किंवा प्रदेश निश्चित करता येतात.

सांस्कृतिक दृष्टीकोणातुन इ.स.1940 आणि इ.स.1950 मध्ये लोमॅक्स यांनी शोधलेल्या लोक संगीताचे रेडीओ शो व्दारा संपूर्ण जगातिल लोकांकरिता प्रसारित करण्यात आले होते. लोमॅक्स यांच्या मते गायल्या जाणाऱ्या कवितेत उच्चारणाचे किती भेद एखादी संस्कृती सुसंगतपणे उपयोगात आणले यावरुन त्या संस्कृतीच्या कमी अधीक गुंतागुंतीच्या स्वरुपा चे अंदाज बांधता येतो.

उपसंहार :

प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये अमेरिकन Ethnomusicologist एलन लोमॅक्स यांच्या लोकसंगीत संबंधीत कार्याचा आढावा घेण्यात आलेला आहे. त्यानी बालपणापासुन कशा प्रतिकुल वातावरणात शैक्षनिक शिक्षण घेतले व त्यामध्ये अडचणी निर्माण झाल्यावर आपले वडील जॉन एव्हरी लोमॅक्स यांच्या मदतीने लोकसंगीत संकलनाचे कार्य सुरु केले आणि स्वतःचे व आपल्या परिवाराचे नाव जागतिक पातळीवर नेऊन पोहचविले. त्यांनी लोकसंगीताचे संकलन करित असतांना दहा हजार गीतांचे संकलन केले व आपल्या सत्तर वर्षातिल संपूर्ण लोकसंगीताचे संकलन हे The Library of Congress, Washington D.C. United States मध्ये भविष्या मध्ये शोधार्थि व

लोकसंगीताचे अभ्यासक यांच्या करिता संग्रहि ठेवले होते आणि ते आजही सर्वांना ऐकण्याकरिता उपलब्ध आहेत. त्यांचा हा संग्रह नवीन संशोधकांना मार्गदर्शक ठरत आहे.

यावरून असे सिध्द होते की, एथ्नोम्युझिकोलॉजिस्ट एलन लोमॅक्स यांनी लोकसंगीतावर काम सुरू केल आणि उत्तरोत्तर संपूर्ण जगाचे भ्रमण करून तेथील लोकसंगीत या दृष्टीकोणातून तेथील संस्कृतीचा अभ्यास केला व संपूर्ण जगासाठी लोकसंगीताचे संकलन केले. त्यामध्ये त्यांनी दोनशे तेहतीस संस्कृतीचा अभ्यास करून त्यांचे सहा विभागात विभागणी करून जगासमोर लोकसंगीता संबंधी सिध्दांत प्रस्तापित केला आणि लोकसंगीताच्या माध्यमातून लोकसंस्कृतीचा अभ्यास उत्तम प्रकारे होते हे सिध्द केले. अर्थातच लोकसंगीत हे सामाजिक संस्कृतीचे अविभाज्य अंग आहे, लोकसाहित्याचा आरसा असून भिन्नते मध्ये एकता दर्शविणारे सुत्र आहे, असे संशोधना अंती सिध्द होते.

संदर्भ ग्रंथ सुची :

1) लोकसंगीत शास्त्र – डॉ. अशोक दामोदर रानडे
2) शास्त्रीय संशोधन पध्दती – डॉ. बी. एम. कऱ्हाडे
3) लोकसाहित्य विमर्श– डॉ. श्याम परमार
4) Folk song style and culture – Atan Lomax
5) www.wikipedia.org.loc.gov
6) www.culturaleguity.org

Publish Research Article
International Level Multidisciplinary Research Journal
For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper,Summary of Research Project,Theses,Books and Book Review for publication,you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed,India

- International Scientific Journal Consortium
- OPEN J-GATE

Associated and Indexed,USA

- Google Scholar
- EBSCO
- DOAJ
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Databse
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Indian Streams Research Journal
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005,Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.isrj.org